

права наголошують, що наявність колізії між принципом територіальної цілісності та правом самовизначення слугує «лазейкою» для визнання/невизнання новоствореної держави/державоподібного утворення.

Отже, можна припускати, що міжнародна спільнота, проголошуючи недостатньо чіткі, неоднозначні, непослідовні, а часом і суперечливі декларації та резолюції, поглиблює невирішеність питань стосовно колізії принципу територіальної цілісності держав та права самовизначення народів, ускладнюючи тим самим розв'язання проблем, пов'язаних з визначенням подальшої долі нових держав/державоподібних утворень, зокрема їх визнання/невизнання. На думку автора даної статті, оскільки право самовизначення передбачає дві стадії – внутрішню і зовнішню, то швидкий, необґрунтований стрибок до незалежності видається нелегітимним, якщо йому не передує складний і тривалий шлях народу щодо забезпечення реалізації своїх прав всередині держави.

Проведене нами дослідження дає підстави для висновку про те, що колізія принципу територіальної цілісності та права самовизначення народів стала, на жаль, свого роду геополітичними «терезами», які можуть бути схилені в бік забезпечення інтересів певної держави/держав. А це, на нашу думку, є наслідком деяких досить суперечливих, а часом і конфронтаційних резолюцій та декларацій, що були прийняті міжнародним співтовариством.

Список використаних джерел

1. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом ООН [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1167215&subID=100060287,100062#text>
2. Декларация по безопасности и сотрудничеству в Европе. Заключительный акт. Хельсинки, 1975 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.osce.org/ru/mc/39505?download=true>
3. Дівак В. В. Сепаратизм як феномен сучасної політики. Політичні та правові аспекти / В. В. Дівак. – К.: Логос, 2010. – 224 с.
4. Национальный суверенитет и государственность в современном международном праве Резолюция 1832 (2011) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.coe.int/t/parliamentary_assembly/Brussian_documents2_rus.asp
5. Статут ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf
6. Charter of the United Nations [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>
7. Crawford J. The Creation of States in International Law / J. Crawford. – Oxford: Oxford University Press, 2007. – 944 p.
8. Manela E. The Wilsonian Moment: Self-Determination and the International Origins of Anticolonial Nationalism (Oxford Studies in International History) / E. Manela. – Oxford: Oxford University Press, 2009. – 352 p.
9. Murkens J. Scottish Independence: A practical guide / J. Murkens, P. Jons. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2002. – 336 p.
10. Thornberry P. International Law and the Rights of Minorities / P. Thornberry. – Oxford: Clarendon Press, 1991. – 350 p.

References

1. Deklaratsyya o printsypakh mezhdunarodnoho prava, kasayushchykhysya druzhestvennykh otnosheniy u sotrudnychestva mezhdru hosudarstvamy v sootvetstvii s Ustavom OON [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupa: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1167215&subID=100060287,100062#text>
2. Deklaratsyya po bezopasnosti i sotrudnychestvu v Evrope. Zaklyuchitel'nyi akt. Khel'synky, 1975 h. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupa: <http://www.osce.org/ru/mc/39505?download=true>
3. Divak V. V. Separatyzm yak fenomen suchasnoyi polityky. Politychni ta pravovi aspekty / V. V. Divak. – K.: Lohos, 2010. – 224 s.
4. Natsyonal'nyi suverenitet u hosudarstvennost' v sovremennom mezhdunarodnom prave Rezolyutsyya 1832 (2011) [Elektronnyi resurs].

– Rezhym dostupa: http://www.coe.int/t/parliamentary_assembly/Brussian_documents2_rus.asp

5. Statut OON [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf

6. Charter of the United Nations [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>

7. Crawford J. The Creation of States in International Law / J. Crawford. – Oxford: Oxford University Press, 2007. – 944 p.

8. Manela E. The Wilsonian Moment: Self-Determination and the International Origins of Anticolonial Nationalism (Oxford Studies in International History) / E. Manela. – Oxford: Oxford University Press, 2009. – 352 p.

9. Murkens J. Scottish Independence: A practical guide / J. Murkens, P. Jons. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2002. – 336 p.

10. Thornberry P. International Law and the Rights of Minorities / P. Thornberry. – Oxford: Clarendon Press, 1991. – 350 p.

Daliavska T. P., assistance of Social Sciences Department of University Economics and Law «KROK» (Ukraine, Kyiv), Daliavska-T@yandex.ua

Policy and Legal collision as basis for recognition/nonrecognition of new states/state-like entities

This article is devoted to the one of main reasons for recognition/nonrecognition of new states/state-like entities, namely political and legal collision of the territorial integrity principle and the self-determination of people's right. The interpretation ambiguity of the principle territorial integrity and the right of self-determination is «loophole» through which new state/states like entities born and then recognized/unrecognized long term.

Keywords: *the principle of territorial integrity, the right of self-determination of peoples, unrecognized state/state-like entities, policy and legal collision, international recognition*

Далиавская Т. П., ассистент кафедры общественных наук, Университет экономики и права «КРОК» (Украина, Киев), Daliavska-T@yandex.ua

Политико-правовая коллизия как причина для признания/непризнания новых государств/государствоподобных образований

Анализируется один из основных аргументов для признания/непризнания новых государств/государствоподобных образований, а именно политико-правовая коллизия принципа территориальной целостности и права на самоопределение народов. Доказывается, что неоднозначность толкования данного принципа и данного права длительное время служит «лазейкой», с помощью которой рождаются, а затем признаются/непризнаются новые государства/государствоподобные образования.

Ключевые слова: *принцип территориальной целостности, право на самоопределение народов, непризнанные государства/государствоподобные образования, политико-правовая коллизия, международное признание/непризнание.*

* * *

УДК 327.2

Каміль Сигідус,
Університет Вармінсько-Мазурський в Ольштині
(Польща), som_org@ukr.net

УКРАЇНЬСКА КРИЗА В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІ ЗІТКНЕННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЇ САМУЕЛЯ Ф. ХАНТІНГТОНА

Метою статті є аналіз концепції зіткнення цивілізацій з точки зору ситуації в Україні у період між 2013 та 2015 роками, а також спробою верифікації парадигми для її подальшого застосування.

Методологічна база дослідження ґрунтується на принципі об'єктивності та цілісності. В роботі застосовано: метод історизму, діалектичний метод; метод системного аналізу; порівняльний метод.

Зіткнення цивілізацій Самуеля Хантінгтона – одна з найпопулярніших парадигм, яка пояснює міжнародні відносини у період пост холодної війни. В теорії ідеться, що після декількох десятиріч існування біполярного світового порядку, в якому велася конкуренція двох ідеологічно відмінних між собою наддержав – США та Радянського союзу, ми є свідками міжцивілізаційного конфлікту, спричиненого культурними, релігійними та етнічними відмінностями. Поойі на порозі XXI ст. здавалося б могли підтвердити більшість тез Хантінгтона, однак глибока криза, в якій опинилася українська держава в 2013 році після Євромайдану, становить для антагоністів цієї теорії чіткий доказ хибності його припущень.

Ключові слова: *криза, цивілізації, зіткнення цивілізацій, міжнародні відносини, Україна*

Біполярний світовий порядок, який існував протягом декількох десятиліть років та який сформувався після закінчення Другої світової війни, настільки закріпився в свідомості людей, які проживали по обидві сторони «залізної завіси», що будь-які прогнози про настання змін розглядалися не більше як фантастична розповідь. В той час у Польщі проти правління робітничої партії збунтувалися робітники, проте, на диво, Радянський союз не втрутився в ситуацію, як це було у випадку з угорським повстанням в 1956 році [29] чи Празькою весною (1968) [4]. Шанс вийти з-під радянського контролю відчували також інші країни східного блоку, які все сміливіше прямували до отримання повної суверенності [2]. В той час падає Берлінська стіна, яка до цього моменту дійсно розділяла порізаних на ідеологічному ґрунті німецьких громадян, але яка також символічно, як частина «залізної завіси», становила бар'єр між територіями, які залишалися під домінуванням СРСР та некомуністичним світом [19]. Доля стіни спіткала і Радянський союз [2], чого не передбачали навіть найвідоміші американські «советологи», які задовго до цієї події вважали радянську систему однією з найстійкіших у світі. Казімеж Януш зазначає: «Ніколи ще так багато знаних вчених не зробили таких колосальних спільних зусиль, щоб зрозуміти стільки таємниць Кремля. Протягом 18 місяців працювали 35 вчених, кращих знавців університетської «советології» в США. Робота завершилася в 1983 році виданням [...] великої кількості томів з есе під загальною назвою «Після Брежнєва». Автори не поставили навіть знаку запитання. Все було зрозуміло» [11, с. 6]. У наступній частині К. Януш подає також загальний результат вищезгаданих досліджень, відповідно до якого в той час не вбачалося «[...] найменшої вірогідності, що Радянський союзу міг б стати політичною демократією, чи також міг би в передбачуваному майбутньому розпастися» [11, с. 6-7].

З точки зору часу результати багатомісячних робіт американських науковців втратили цінність, оскільки 8 років пізніше Радянський союз розпався, а разом з ним і міжнародний лад, який панував близько пів століття. Стало зрозуміло, що у міжнародних відносинах повинна відбутися суттєва зміна цінностей. Залишалося лише питання, як з того моменту виглядатиме новий світовий лад?

Реальність, яка прийшла після 1989 року, зазвичай називали періодом пост холодної війни. Річард Н. Гаас використання префікса «пост» пояснював неможливістю «людям визначити місце, в якому вони зараз перебувають та до якого прямують, хоча без сумніву вони знають звідки походять» [7, с. 43]. На допомогу тим, хто задумувався над цими проблемами, прийшли два американських дослідники – Френсіс Фукуяма та Самуель Хантінгтон, автори найвідоміших концепцій нового ладу після 1989 року. Концепція першого з них найчастіше спрямовувалася до твердження про кінець історії, тобто йшлося про остаточну перемогу ліберальної демократії над монархією, фашизмом та комунізмом. На його думку, була вона найдосконалішою системою, остаточною формою правління. Впровадження демократії в незахідних країнах мало стати лише питанням часу, тоді як результатом – загальний добробут [17, с. 193]. В теорії Фукуяма було допущено ключову логічну помилку – припущення, що розпад та зникнення комунізму прирівнюється до загальної перемоги ліберальної демократії. Обмеження

вибору до «альтернативи або-або» було хибним, оскільки в сучасному світі існує багато форм націоналізму, корпоратизму чи ринкового комунізму [10, с. 83].

Концепція зіткнення цивілізацій Самуеля Хантінгтона з самого початку зазнала як визнання, так і критики. Зважаючи на те, що спочатку прихильники та противники цієї теорії могли проводити в основному академічні дискусії, які опиралися на прогнозування, тоді як сьогодні можна вже провести глибше оцінювання міркувань Хантінгтона, опираючись на конкретні приклади подій та процесів, яких після 1994 року було вдосталь. Відтоді, коли була сформульована концепція минуло 20 років, тому цей час слід використати для перевірки чи збулися окремі її положення. Стаття є спробою зіставити припущення проаналізованої теорії з подіями, які відбулися на території України після 2013 року, а також із процесами, які відбулися в цій державі після проголошення незалежності в серпні 1991 року.

Зіткнення цивілізацій – теорія і реальність

Теорія Самуеля Хантінгтона була в очевидній опозиції до концепції кінця світу Фукуяма. На думку Хантінгтона, розпад тогочасного ладу в жодному разі не означав остаточну перемогу ліберальної демократії над комунізмом чи диктаторськими формами правління, тоді як історія також не мала повністю завершитися, а навіть навпаки – створити великих розмірів коло. Після довгого періоду функціонування світового ладу, який опирався на політичних, ідеологічних та економічних поділах, відповідальних за формування біполярного ладу, в основі якого знаходилися дві конкуруючі між собою наддержави – Сполучені Штати та Радянський союз, новий світовий порядок мав опиратися на багатьох центрах, в переважній більшості складатися з 6 цивілізацій. Відтоді головні лінії розламу та конфліктів мали проходити відповідно до культурних, релігійних чи етнічних відмінностей.

На думку Хантінгтона, найбільшою загрозою для Заходу мала виявитися китайська та ісламська цивілізації. Хоча протягом останніх двох десятиліть важко віднайти раптові зіткнення між західними державами та Китайською Народною Республікою, проте без сумніву між цими двома цивілізаціями відбувається надзвичайно інтенсивна конкуренція, особливо економічна. Швидкозростаюча китайська економіка в умовах рецесії її західної, зокрема американської економіки, становить серйозну загрозу для гегемонії Сполучених Штатів. Китай інколи називають «сплячим гігантом», хоча, на думку Номана Саттара, тут важко говорити про спання, оскільки КНР вже лідує в сфері торгівлі в Азії (231 млрд. \$ при 178 млрд. \$ з американської сторони), а також замінила США як найбільшого партнера Бразилії, відмічаючи також значне зростання в обміні з іншими державами Латинської Америки [27, с. 41-42].

Загроза з боку ісламської держави стала явною, особливо після терористичних атак 11 вересня 2001 року на Світовий торговельний центр та Пентагон, відгомоном яких були американські інтервенції в Афганістан та Ірак. Такі побоювання підтвердили процеси, що відбулися в мусульманських країнах Північної Африки та Близького Сходу в результаті Арабської весни. Замість очікуваної демократизації, протести на переломі 2010 і 2011 років призвели до значної дестабілізації цього ключового в глобальному контексті регіону, до втрати влади секулярними авторитетами та перехід влади в деяких

держав до ісламських угруповань, до зростання радикальних тенденцій в арабських суспільствах, а також до розвитку та зміцнення терористичної організації, відомої під назвою Ісламської Держави Іраку та Леванту. В червні 2013 року ІДІЛ проголосила утворення сучасного халіфату на здобутих нею територіях в Сирії та Іраку для того, щоб завоювати всі землі, які входили колись до складу Арабського халіфату, а також земель, на яких проживають мусульмани.

Українська криза в контексті концепції С. Хантінгтона

Приглядаючись поверхнево до концепції зіткнення цивілізацій, можна побачити, що Хантінгтон зосереджується в основному на конфлікті між Заходом та ісламською й китайською цивілізаціями, оминаючи досить широко інші аспекти, в тому зокрема ситуацію в Україні та її відносини з Російською Федерацією. Обидві держави Хантінгтон розглядає в межах однієї – православної цивілізації, яку в той час він зовсім не вважав за найбільшу загрозу для західного світу. Правда, американський вчений не виключав конфліктів в межах окремих цивілізацій, а тільки вказував, що найнебезпечніші та ті, які загрожують найбільшою ескалацією, будуть спори, що виникають на стику окремих цивілізацій.

Панує думка, що Україну та Росію поєднують дуже сильні культурні, релігійні та етнічні зв'язки. Мабуть, такий спосіб трактування обох держав здається раціональним, але для того, щоб краще зрозуміти їх сучасні відносини необхідно ближче дізнатися про українське суспільство, а також про фактичні причини сучасних українських проблем всередині держави. Хантінгтон не погоджувався з поглядами представника реалістичної парадигми – Джона Міршаймера, на думку якого «відносини між Україною та Росією дозріли до такого рівня, що між обома державами може розігратися конкуренція щодо питання безпеки». Він стверджував, що «коли наддержави мають спільний довгий і слабо охоронюваний кордон, як Україна та Росія, побоювання щодо безпеки можуть перерости в конкуренцію. Україна та Росія можуть це перейти і навчитися гармонійно співіснувати, але такий розвиток подій був би незвичним» [18, с. 54]. Представник реалістичної парадигми звернув також увагу на загрозу спалаху російсько-українського конфлікту, причиною якого могли стати питання безпеки пов'язані з неналежно охоронюваною прикордонною лінією між обома державами. Автор зіткнення цивілізацій нагадав однак Міршаймерові, що він просто багато чого опустив, зокрема російсько-українські культурні зв'язки, особисте та історичне, а також питання переміщення населення.

Переорієнтація зовнішньої політики Російської Федерації та її рішучі дії щодо поточної ситуації в Україні у зв'язку з проєвропейськими намірами частини її суспільства, спричинили значний зріст популярності реалістичної парадигми як обґрунтування тенденцій, які відбуваються в сучасних міжнародних відносинах. Наївним здається переконання, що у зв'язку з економічними взаємовідносинами, які поєднують Росію із Заходом, загроза спалаху в ХХІ ст. гострого конфлікту в тій частині світу безповоротно минула. Лідери держав, які донедавна обмежували видатки на оборонну галузь визнали, що не можуть гарантувати своїй країні безпеки без сильної армії, а також сили у військовому вимірі.

Протягом останнього часу видатки на армію збільшили навіть не тільки втягнуті в розглядуваний конфлікт Росія [25] чи Україна [33], але також такі країни як Польща [6], Литва (на 30% зросли видатки) [22] та інші країни цього регіону, які побачили для себе реальну загрозу в ситуації, яка утворилася на міжнародній арені [19]. Аналогічну ситуацію спостерігаємо і в Сполучених Штатах, які ще донедавна обмежували бюджет на оборону, проте зараз адміністрація закладає зростання видатків на озброєння [21]. Такого типу тенденції, а також значне погіршення ситуації на лінії Захід-Росія спричинили, що сьогоднішню міжнародну ситуацію можна порівнювати з періодом холодної війни, називаючи її «новою холодною війною» [15]. Не може дивувати однак зростання популярності реалістичного погляду на міжнародні відносини, оскільки ця парадигма розвилася та у найвищому ступені була перевірена в період холодної війни [30, с. 46].

Чи відповідність, яка спостерігається між багатьма припущеннями Реальної політики з сьогоднішніми тенденціями, які панують в міжнародних відносинах, рівнозначна з хибністю міркувань представлених Хантінгтоном в зіткненні цивілізацій? Проблематика Росії та її відносини з пострадянськими країнами, включно з Україною, не є однією з ключових ліній його концепції, проте у згаданій книзі можна віднайти багато інформації на дану тему. Представляючи різні погляди на міжнародне середовище після холодної війни, Хантінгтон обговорює і ситуацію в Україні з етатичної точки зору, яка вказує «[...] на можливість спалаху російсько-української війни [...]» [10, с. 46]. В свою чергу, запропонована ним цивілізаційна парадигма «[...] таку можливість мінімізує, але підкреслює можливість розпаду України на дві частини під впливом культурних чинників» [10, с. 46]. Реалісти, які вбачають в міжнародній реальності передусім «світ держав та відносин між ними» [30, с. 47], оминають таким чином надзвичайно суттєве питання глибоких розламів, які присутні в українському суспільстві. Україна – це багатокультурна, багатоетнічна та багатоконфесійна країна.

Згідно даних ЦРУ, які подаються в щорічній публікації під назвою *The World Factbook*, окрім українців (77,8%), на території країни проживають також росіяни (17,3%), білоруси (0,6%), молдавани (0,5%), кримські татари (0,5%), болгары (0,4%), угорці (0,3%), румуни (0,3%), поляки (0,3%), євреїв (0,2%), а також представники інших національностей (1,8%) [5]. Однак ці дані не відображають усієї правди, оскільки у контексті існуючої кризи, часто піднімається питання мови, яке в російській риторичі обґрунтовує сепаратистські настрої населення східної України. Отож, російською мовою розмовляють 24% українського населення (іншими мовами, включно з румунською, польською та угорською – 9%) [5]. Як пише Ігор Торбаков, згідно з статистичними даними Україна постає як «середньостатистична, «нормальна» національна держава». Однак, він додає, «[...] використання цієї методології подає нам фальшиву картину реальності, оскільки вона не враховує існування таких важливих соціальних груп, як російськомовна меншина (русофоби), чи також «російські центристи» (тобто люди з проросійською орієнтацією не тільки щодо мови, але усієї культури)» [32]. Здійснюючи пошук умов сьогоднішнього етнокультурного поділу українського суспільства, згаданий автор вказує на його три основні причини:

1. територіальна приналежність України до радянської імперії та значний вплив імперської за своїм характером радянської культури. «Означає це [...], що в кількох регіонах України росіяни повністю вважаються корінним населенням (інакше, ніж у випадку чисельних «російськомовних мігрантів» в країнах Прибалтики – Латвії та Естонії)» [32];

2. сильна регіоналізація спричинила «зникаючу» національну ідентичність в Україні. «В деяких частинах країни не можливо відрізнити українців від росіян (наприклад, в Донбасі), а інших (наприклад, в Галичині) – українська ідентичність яскраво виражена. Мусимо також пам'ятати, що як росіяни, так і українці є націями, які розвиваються. Тому обидві нації мають також нечіткі уявлення про самих себе» [32];

3. соціально-етнічний вимір проблеми. «З кінця XIX і початку XX ст. більшість великих міст України (включно з Києвом) стали центрами російської культури. Значна кількість жителів українських міст радше купують російськомовні газети, читають російські книжки та обирають російську мову як мову щоденного вжитку» [32].

Глибокий суспільний поділ, який присутній в українському суспільстві, замітили і в Центральному розвідувальному управлінні США, яке передбачило сценарій розпаду України ще в 90-х роках XX ст. Першою серйозною до цього нагодою був щойно 2004 і 2005 рік. Загроза виникла тоді з Помаранчевої революції, перемоги на виборах Віктора Ющенка, а також розпочатої ним, що в кінці завершилася фіаско, «українізації» країни, яка полягала у змушуванні українців зі сходу використовувати українську мову. Чергова поразка прийшла одразу після Євро 2012, коли український парламент прийняв закон про мови, зрівнюючи статус російської мови з українською і надаючи їй статус офіційної в регіонах, в яких російськомовне населення перевищує 10 % (13 з 27 областей). На думку Міхала Кацевіча, який писав про це у липні 2012 року на сторінках журналу «Newsweek», вже тоді з'явилися сигнали, які вказували на наближення розпаду України. Для частини громадян рідна мова є одним із найважливіших символів незалежності, своєрідною святістю, тому незнання або небажання спілкуватися нею іншою частиною громадян, повинно було призвести до загострення ситуації. Автор досить доречно розглядав цю справу як «справу, яка визначає майбутнє України» [12], а також «[...] яка руйнує [...] спір про ідентичність, про те, чи є більше східна чи західна. Про те, чи є з Москвою, чи є з Європою. А мова виконує роль язичка на вазі. Зараз цей язичок висувається дуже на схід» – писав він тоді [12].

Чергова помітна та відчутна різниця між заходом та сходом України стосується релігії. Як згадувалося вище, Україна є багатоконфесійною державою. Найбільше вірних сповідують православ'я. Близько 30 % населення визнають свою приналежність до УПЦ КП, тоді як 26 % – до УПЦ МП. Невелику кількість вірних має і УАПЦ – 2 %. Зважаючи на те, що вірні православної церкви проживають в основному на сході України, на заході в той же час домінують прихильники УГКЦ (93 % греко-католиків проживають на території західної України). В західній та центральній частинах України проживає також близько мільйона вірних Римо-католицької церкви (2,2%), а на території усєї України присутні багато інших віровизнань, включаючи протестантські (лютерани, пресвітеріанці, адвентисти сьомого дня, п'ятидесятники,

англіканці, кальвіністи, методисти), а також невеликі єврейські та мусульманські спільноти [24].

На прикладі України можна досконало побачити, що після того, як зникла комуністична ідеологія, яка виконувала в період холодної війни функцію так званого з'єднувача в країнах східного блоку, чимраз більше почали проявлятися етнічні, культурні та релігійні відмінності. Держави, які після 1989 року отримали суверенність, повинні були віднайти власну ідентичність, відкриваючи етнічні, культурні чи релігійні зв'язки. У випадку України, ми маємо справу з двома ідентичностями, примирення яких здається практично неможливе. Чіткий поділ українського суспільства на західне та східне вбачає також і Хантінгтон, на думку якого, власне на території України проходить міжцивілізаційний кордон. «Цивілізаційний відступ, лінія розламу між Заходом та православ'ям проходить через самий її (України – ред.) центр, і так було споконвічно» [10, с. 243]. Необхідно пам'ятати, що в різних епохах західна Україна входила до складу Польщі, Литви та Австро-Угорської імперії. Тому на цій частині України історичні впливи відобразилися у чисельній кількості вірних уніатської церкви, яка на відміну від православної визнає зверхність папи римського. Західні українці завжди говорили українською мовою, а також виявляли націоналістичні тенденції, тоді коли на Сході переважають вірні православної церкви та російська мова у щоденному вжитку. Як писав Хантінгтон, поділ на захід та схід став очевидним вже під час президентських виборів у 1994 році. Леонід Кравчук, якого називали націоналістом, здобув підтримку в 13 областях західної України, отримуючи в них близько 90 % голосів виборців. Леонід Кучма, який щойно вивчав українську мову, здобув підтримку в 13 східних областях. В остаточному результаті вибори виграв Кучма, випереджаючи з невеликим відривом (52 % голосів) [10, с. 243-244]. Тенденція з того часу збереглася і до сьогодні, а в кожних чергових виборах конкуренція зводилася до вибору між кандидатом заходу та сходу України.

Хантінгтон передбачив три можливі напрямки розвитку українсько-російських відносин. Перший з них передбачав спалах українсько-російського конфлікту. Потенційними питаннями, які могли спричинити такий конфлікт, на його думку, були: ядерна зброя, якою тоді володіла Україна, російський чорноморський флот, а також економічні відносини між обома країнами. Як писав Хантінгтон, ймовірність такого конфлікту була мізерною, аргументуючи це слов'янським походженням обох націй, домінуючою православною релігією, тісними протягом багатьох років відносинами, а також чисельними змішаними подружжями. Чинником, який стабілізував ці відносини, були також перемоги на виборах в Україні проросійських політиків [10, с. 244-245].

Другим, більше ймовірним напрямком, на думку Хантінгтона, був «розлам України вздовж лінії цивілізаційного відступу на два окремі організми», при цьому вірогідно «східна частина злилася б з Росією». Хантінгтон нагадав, що питання відділення перший раз з'явилося в контексті Кримського півострова, на якому проживають більшість росіян (близько 70 %) та на якому вже у 1992 році були зроблені спроби відділитися від України. Такі тенденції схилили деяких до питання, «чи Крим стане другим Нагірним Карабахом або Абхазією?» [10, с. 246]. На думку Хантінгтона, відповідь тоді

була категорично негативною, оскільки новообраний кримський президент відмовився від обіцянки провести референдум щодо незалежності та розпочав переговори з українським урядом. Ситуацію вдалося також заспокоїти перемогою на президентських виборах проросійського Кучми. В певні моменти ситуація повторювалася, а перемоги політиків, які симпатизували Москві, могли призвести також до відділення західної України, чому б частина росіян не супротивлялася. Хантінгтон подає слова одного російського генерал, який передбачав, що: «Україна, а радше її східна частина, повернется до нас за п'ят, десять чи п'ятнадцять років. Західна Україна може собі йти до чорта» [10, с. 247].

Третій, на думку Хантінгтона, також вірогідний шлях, це існування України як об'єднаної, незалежної, культурно роздільної держави, яка тісно співпрацює з Росією. Автор також передбачав, що «коли будуть вирішені перехідні питання щодо атомної зброї та збройних сил, на порядку денному з'являться серйозніші, довготривалі проблеми економічного характеру. Культурна спільнота та близькі особисті відносини полегшать їх вирішення» [10, с. 247]. Як зазначав Джон Моррісон, за Хантінгтоном українсько-російські відносини для православного світу мали таке саме значення, як і відносини Франції з Німеччиною для Європейського союзу [10, с. 247].

Висновки

Криза в Україні розпочалася в листопаді 2013 року, як результат громадського спротиву проти призначення проросійсько налаштованим Віктором Януковичем підготовки до підписання Угоди про асоціацію з Європейським союзом [26]. Негативний спротив проти такого рішення президента, особливо відчутний на західній частині українського суспільства, як і пізніше події, зокрема відділення Криму та сепаратистські настрої східних областей України, що призвели до початку активних військових дій на їх території, становлять екземпліфікацію багатьох висновків написаних Хантінгтоном в його праці під назвою «Зіткнення цивілізацій і зміна світового порядку». Американський автор також вбачав, що після незвичайно спрощеної біполярної реальності періоду холодної війни, детермінантом якої в основному був ідеологічний чинник, період пост холодної війни, який розпочався на початку 90-х років ХХ століття, характеризувався пошуком власної ідентичності щодо таких елементів як етнічна, культурна та релігійна приналежність. Після отримання суверенності, подібно як і більшість постсоціалістичних держав, Україна повинна була зіштовхнутися з труднощами, але в її випадку згадані чинники не призвели до консолідації суспільства. Натомість, антагонізм між західною та східною частиною країни, що має довгу генезу, посилювався, досягаючи свого апогею в останні часи.

Російсько-українські відносини не були бицентральним пунктом його концепції, але Хантінгтон звертав увагу на можливість спалаху між обома державами конфлікту: з огляду на міжцивілізаційну кордонну лінію, яка проходить поперек України та ділить її на Схід та Захід, могла вона стати чинником, який призвів би до ескалації конфлікту. Аналогічна загроза виникала з історичної приналежності України до виключної російської сфери впливів, а загрозу для останньої становили проєвропейські наміри західної частини України. Однак Хантінгтон стверджував, що більш вірогідними сценаріями буде існування України

як єдиної та незалежної держави, що по великій мірі залежало від того, чи залишаться при владі проросійські політики, які не пробували змінити вектор розвитку країни на Захід. Другим з більш вірогідних сценаріїв, про які йшлося в Зіткненні цивілізацій, був розпад України на дві окремі частини, з яких східна прагнула б приєднатися до Російської Федерації. В контексті сьогоденної ситуації в українській державі, а також способу ведення Володимиром Путіним зовнішньої політики, згадані Хантінгтоном слова російського генерала, які пророкували повернення східної частини до Росії за 5, 10 або 15 років, постають як один з можливих сценаріїв. Українська криза не є традиційним міждержавним конфліктом, але з огляду на неформальну, проте очевидну та значну роль Російської Федерації, була названа гібридною війною [9]. Своєю рішучою діяльністю Росія дала чіткий сигнал іншим пострадянським державам, що будь-яка спроба залишити сферу її впливів, так зване «близьке зарубіжжя», може призвести до ситуації аналогічної тієї, яку спостерігаємо зараз в Україні.

Парадигма зіткнення цивілізацій неодноразово використовувалася різними авторами, які пробували знайти вихідну точку подій, які відбуваються в Україні. Частина з них визнала, що ця парадигма не до кінця підходить [28], інші ж переконували, що є вона ідеальною для розуміння усієї зовнішньої політики Росії періоду правління В. Путіна [23]. Знайшлися такі, які притримувалися думки, що події, які розпочалися в Україні як вияв Реальної політики, можуть закінчитися зіткненням цивілізацій [3]. Оминаючи багато прикладів інтерпретації обговорюваних подій, було ще принаймні декілька, серед яких кожен був своєрідним [31].

Як в контексті поданих прикладів необхідно було б оцінити сформульовані 20 років тому прогнози Самуеля Хантінгтона? Чи ми повинні його концепцію трактувати як свого роду безпомилковий зразок, який дозволяє розшифрувати сучасні міжнародні відносини, а також конфлікти, які виникають в їх межах? Що суттєво, такого типу амбіції не проявляв сам її автор, який в передмові до Зіткнення цивілізацій зазначив: «Дана книжка не є в задумі науковою працею зі суспільних наук. Становить вона радше інтерпретацію еволюції світової політики після закінчення холодної війни. Має створити певні рамки, парадигму бачення глобальної політики, яка буде цінною для науковців та корисною для політиків. Перевірка цінності та корисливості парадигми полягає не в тому, чи охоплює вона все, що відбувається у світовій політиці. Досягнути цього звичайно не вдається. Ідеться про те, чи надасть вона більш ясний та корисливіший інструмент для інтерпретації подій на міжнародній арені, ніж інші парадигми. Окрім того, жодна парадигма не може існувати вічно» [10 с. 7-8]. Пам'ятаючи про події та процеси, які Хантінгтон передбачив на початку 90-х років ХХ ст., а також і про питання, які досить переоцінили, необхідно констатувати, що незважаючи на все вище згадане, свій задум реалізувати йому вдалося. Створена ним концепція вдало намітила зростання значущості держав, а також повернення суттєвої ролі релігії та культурним й етнічним відмінностей у міжнародних відносинах.

Концепція зіткнення цивілізацій не є безпомилковою, використання якої дає нам завжди один і той самий результат. Хантінгтон свою концепцію трактував більше як «спрощену мапу реальності», адже для того, щоб могли

думати про надзвичайно різноманітний світ та могли в ньому ефективно діяти, потрібні спрощення. «Багато речей в ньому (окресленій картині світу – ред.) було опущено, перекручено, а ще інші приховано» [10, с. 23]. Концепція Хантінгтона виконує вимоги, які ставляться до парадигм Томасом Куном: «Для того, щоб теорія була визнана за парадигму, вона повинна подаватися краще, ніж її конкуренти, але не повинна охоплювати всі факти, з якими її можна зіставити» [14, с. 17-18].

З плином чином, положення сформульовані Самуелем Хантінгтоном на початку 90-х років ХХ ст. в значній мірі залишаються і надалі актуальними. Здається, що незважаючи на зростання популярності реалістичної парадигми, та перша ще надовго залишиться концепцією, до якої найчастіше звертатимуться дослідники, що займаються міжнародними відносинами.

Список використаних джерел

1. Beissinger M.R., Nationalism and the Collapse of Soviet Communism, "Contemporary European History" 2009, t. 18, s. 331-347, <http://search.proquest.com/proquest.han.uwm.edu.pl/docview/204212496/A5EF7DD9C0074A55PQ/4?accountid=14884>.
2. Bickerton C.J., From Brezhnev to Brussels: Transformations of sovereignty in Eastern Europe, "International Politics" 2009, t. 46, s. 732-752, <http://search.proquest.com/proquest.han.uwm.edu.pl/docview/203107633/ED3FE6E6221423APQ/1?accountid=14884>.
3. Borik A., Ukraine: What started as realpolitik could end as a clash of civilizations, "Russia Direct", 3.07.2014, <http://www.russia-direct.org/analysis/ukraine-what-started-realpolitik-could-end-clash-civilizations>.
4. Bracke M., The 1968 Czechoslovak Crisis: Reconsidering its History and Politics, "Contemporary European History" 2003, t. 12:3, s. 373-383, <http://search.proquest.com/proquest.han.uwm.edu.pl/docview/204229778/8BD660EFB9334103PQ/6?accountid=14884>.
5. Central Intelligence Agency, The World Factbook 2014, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>.
6. Chądzyński M., Osiecki G., Polska zwiększy wydatki na wojsko. Zobacz, jakie będą konsekwencje tej decyzji, „Forsal.pl”, 5.06.2015, <http://forsal.pl/artykuly/801468.polska-zwiekszy-wydatki-na-wojsko-zobacz-jakie-beda-konsekwencje-tej-decyzji.html>.
7. Haas R.N., Rozważny szeryf. Stany Zjednoczone po zimnej wojnie, Warszawa 2004.
8. Headley J., Sarajevo, February 1994: the first Russia-NATO crisis of the post-Cold War era, "Review of International Studies" 2003, t. 29, s. 209-227, <http://search.proquest.com/proquest.han.uwm.edu.pl/docview/204920121/56D9B9FEC0C94824PQ/1?accountid=14884>.
9. Hoffman F.G., Hybrid vs. compound war. The Janus choice: Defining today's multifaceted conflict, "Armed Force Journal", <https://web.archive.org/web/20100917155357/http://armedforcesjournal.com/2009/10/4198658/>.
10. Huntington S.P., Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego, przeł. H. Jankowska, Warszawa 2000.
11. Janusz k., Konfrontacje Rosja – Zachód. Zderzenie dwóch cywilizacji, Komorów 1997.
12. Kaciewicz M., Ukraina po rosyjsku, „Newsweek”, 4.07.2012, <http://swiat.newsweek.pl/ukraina-po-rosyjsku,93722,1,1.html>.
13. Kordonsky R., Edukacja mniejszości narodowych na Ukrainie, [w:] Wielokulturowość – religia – tolerancja. Stan obecny i wyzwania na przyszłość, K. Jasiński, R. Kordonsky (red.), Olsztyn 2014, s. 43-52.
14. Kuhn T.S., The Structure of Scientific Revolution, Chicago 1962, s. 17-18.
15. Legvold R., Managing the New Cold War. What Moscow and Washington Can Learn From the Last One, "Foreign Affairs" 2014, t. 94, nr 4, <http://www.foreignaffairs.com/articles/141537/robert-legvold/managing-the-new-cold-war>.
16. Leon A., The "mystery" of the Soviet collapse, "Journal of Democracy" 2006, t. 17, s. 21-35, <http://tinyurl.com/The-mystery-of-the-Soviet-co>.
17. May R.J., Revisiting Fukuyama, "World Affairs" 1996, t. 158, s. 193, <http://search.proquest.com/proquest.han.uwm.edu.pl/docview/211168350/F787229178634903PQ/3?accountid=14884>.
18. Mearsheimer J.J., The Case for a Nuclear Deterrent, "Foreign Affairs", 1993, nr 72, s. 54.
19. Miłosz M., Militarny klub Europy Środkowej. Kraje zwiększają wydatki na armię, „Dziennik.pl”, 17.06.2015, <http://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/462175.militarny-klub-europy-srodkowej-kraje-zwiekszaja-wydatki-na-armie.html>.

dziennik.pl/polityka/artykuly/462175.militarny-klub-europy-srodkowej-kraje-zwiekszaja-wydatki-na-armie.html.

20. Murphey D.D., Iron Curtain: The Crushing of Eastern Europe, 1944-1956, "The Journal of Social, Political, and Economic Studies" 2013, t. 38, s. 105-116, <http://search.proquest.com/proquest.han.uwm.edu.pl/docview/1381518627/193042535CCA4257PQ/8?accountid=14884>.

21. Obama w Estonii. Premier Roivas: zwiększymy wydatki wojskowe, „Gazeta Wyborcza”, 3.09.2014, <http://tinyurl.com/g-wyborcza>.

22. Palowski J., Litwa zwiększa wydatki obronne o 32%. Zgoda parlamentu, „Defence24.pl”, 5.12.2015, <http://tinyurl.com/defence24>.

23. Rae M., An Examination of Russia's Foreign Policy Through The Clash of Civilizations, "E-International Students", <http://www.e-ir.info/2014/10/08/an-examination-of-russias-foreign-policy-through-the-clash-of-civilizations/>.

24. Religious Information Service of Ukraine, <http://risu.org.ua/en/index>.

25. Rosja gwałtownie zwiększa wydatki na wojsko. Ten budżet bije rekord, „TVN24”, 17.10.2014, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-zeswiata,2/rosja-gwaltownie-zwieksza-wydatki-na-wojsko-ten-budzet-bije-rekord,478921.html>.

26. Saryusz-Wolski J., Euromaidan: time to draw conclusions, "European View" 2014, t. 13, s. 11-20, <http://tinyurl.com/euromaidan-time-today>.

27. Sattar N., EU-China Strategic Relations: Challenges and Prospects, "Journal of European Studies" 2013, t. 29, s. 41-42, <http://search.proquest.com/proquest.han.uwm.edu.pl/docview/1511221585/16F565A48F7B427APQ/5?accountid=14884>.

28. Scuticchio P., A Clash of Civilizations in Ukraine? Not Quite, "International Affairs Review", <http://www.iar-gwu.org/content/clash-civilizations-ukraine-not-quite>.

29. Simmons M., Coming to Terms with the Past: Hungary 1956, "History Today" 2006, t. 56, s. 45-47, <http://search.proquest.com/proquest.han.uwm.edu.pl/docview/202818365/C052A8A516554B68PQ/3?accountid=14884>.

30. Szymborski W., Międzynarodowe stosunki polityczne, Bydgoszcz 2008.

31. Testing Huntington in Ukraine, "European Tribune", 3.03.2014, <http://www.eurotrib.com/story/2014/3/1/204/17909>.

32. Torbakov I., Mniejszość rosyjskojęzyczna na Ukrainie, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, <http://www.instesw.ebox.lublin.pl/ed/aktualny/torbakov.html.po>.

33. Ukraina się zbroi. Zwiększa wydatki na armię i liczebność wojsk, „TVN24”, 21.12.2014, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-zeswiata,2/ukraina-zwieksza-wydatki-na-wojsko,500401.html>

Kamil Sygidus, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie (Polska), som_org@ukr.net

Crisis in Ukraine in the light of the Samuel P. Huntington's clash of civilizations concept

Article aims to analyze the concept of a clash of civilizations in terms of the situation in Ukraine between 2013 and 2015 and an attempt to verify the validity of its further use.

Methodological basis of research is defined approach that is based on the principles of objectivity and integrity. In particular, the paper used, the method of historicism; dialectical method; method of system analysis; comparative method.

Samuel Huntington's clash of civilizations is one of the most popular paradigms to explain international relations during the Post-Cold War period. This theory states that after decades of the bipolar world order based on the rivalry between two ideologically opposing superpowers – the United States and the Soviet Union, we are witnessing a conflict of civilizations, caused by cultural, religious and ethnic diversities. Events at the beginning of the XXI century seemed to confirm most of the Huntington's theses, but a deep crisis which took place in the country of Ukraine in 2013 as a result of the so-called Euromaidan, for antagonists of this concept is a clear evidence of erroneousness of his assumptions.

Keywords: crisis, civilizations, clash of civilizations, international relations, Ukraine

Камил Сигидус, Университет Варминско-Мазурский в Ольштыне (Польша), som_org@ukr.net

Український кризис в контексте концепції Стокхольмського цивілізацій Самуеля Ф. Хантінгтона

Целью статьи является анализ концепции Стокхольмского столкновения цивилизаций с точки зрения ситуации в Украине в период между 2013 и 2015 годами, а также попытка верификации парадигмы для дальнейшего применения.

Методологическая база исследования опирается на принципы объективности и целостности. В работе применены: метод историзма, диалектический метод; метод системного анализа; сравнительный метод.

Столкновение цивилизаций Самуэля Хантингтона – одна из самых популярных парадигм, которая объясняет международные отношения в период пост холодной войны. В теории говорится, что после нескольких десятков лет существования биполярного мирового порядка, в котором велась конкуренция двух идеологически отличных между собой сверхдержав – США и Советского Союза, мы являемся свидетелями межцивилизационного конфликта, вызванного культурными, религиозными и этническими различиями. События на пороге XXI века, казалось бы могли подтвердить большинство тезисов Хантингтона, однако глубокий кризис, в котором оказалась украинское государство в 2013 году после евромайдана, составляет для антагонистов этой теории четкое доказательство ошибочности его предположений.

Ключевые слова: кризис, цивилизации, столкновения цивилизаций, международные отношения, Украина.

* * *

УДК 323.39(477)

Маркітантов В. Ю.,
кандидат політичних наук, доцент кафедри
політології і соціології, Кам'янець–Подільський
національний університет ім. Івана Огієнка (Україна,
Кам'янець–Подільський), vmark@ukr.net

Функції політичної еліти: виклики сучасної України

Визначення функцій політичних еліт є важливою теоретичною проблемою дослідження. У статті аналізуються існуючі в політичній науці погляди на функції політичної еліти. Чимало науковців у своїй праці намагаються з'ясувати це складне питання, але в основному лише у контексті свого конкретного дослідження.

Беззаперечно є факт, що роль еліти повинна відповідати певним суспільним потребам. Кожен етап розвитку суспільства потребує застосування різних груп функцій, а можливо, й заміни (повної або часткової) політичної еліти. Часто еліти, які очолюють боротьбу за власну державність або незалежність країни, як правило, досягнувши мети, не спроможні здійснювати керівництво цією державою, розбудовувати та зміцнювати її, принаймні, самостійно. І навпаки, еліти, що звикли управляти країною у відносно стабільний час, часто не здатні очолити боротьбу за її існування.

Стаття присвячена виокремленню функцій політичної еліти, що стали пріоритетними в час боротьби України за власне існування та європейське майбутнє. До таких функцій ми зараховуємо: функцію керівництва, державозберігаючу та миротворчу, розробки та реалізації проекту розвитку держави й суспільства, інноваційну, мобілізаційну та інтегративну.

Ключові слова: еліта, політична еліта, функція, функції політичної еліти.

Події, що відбуваються в Україні останніми часом, прикували до себе увагу не лише значної частини вітчизняного суспільства але й світової спільноти, котра із занепокоєнням стежить за ситуацією, що виникла у результаті боротьби нашої нації за своє європейське майбутнє. Ці події є наслідком складних та неоднозначних процесів творення незалежної Української держави протягом останніх десятиліть. Значна увага прикута й до сучасної політичної еліти, яка мала б очолити націю у цій боротьбі та вивести країну з кризи. Саме до політичної еліти у сучасного суспільства накопичилося багато питань щодо даних нею обіцянок та її діяльності / бездіяльності у скрутний для країни час.

Визначення функцій політичних еліт є важливою теоретичною проблемою дослідження. Чимало науковців у своїй праці намагаються з'ясувати це складне питання, але в основному лише у контексті свого конкретного дослідження. Так, цієї проблеми торкалися Д. Видрін, С. Вовканич, В. Бебик, В. Білецький, С. Троян, Ю. Сурмін, Т. Бевз, М. Пірен, О. Майборода, О. Гаман–Голутвина та ін.

На нашу думку, доцільно виокремити наукові доробки вітчизняних науковців С. Вовканича [6], Д. Видріна і Д. Табачника [5], в яких зроблена спроба звести до єдиного знаменника різні погляди на функції політичної еліти.

Метою статті є аналіз та характеристика існуючих поглядів щодо функцій політичної еліти в сучасній

політичній науці, а також виокремлення тих, що найбільше потребує сьогодні українське суспільство.

Поняття «функція», за Глумачним словником української мови, – «це робота когось, чого–небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось; обов'язок, повинність, місія» [17, с. 707]. У політичній науці, як і у суспільствознавстві, під функцією розуміють роль, яку виконує певний соціальний (у нашому випадку *політичний* – В. М.) інститут [23, с. 26].

Ми визначаємо функції політичної еліти як основні напрями її діяльності, які виражають суть та призначення політичної еліти, її роль і місце в суспільстві.

Дослідники якоюсь мірою намагалися визначити функції еліти, зводячи до єдиного знаменника різні уявлення. Ю. Сурмін, наприклад, стверджує, що «конкретний набір функцій і їхня соціальна транскрипція визначаються особливостями суспільства: рівнем розвитку економіки, соціальної сфери і політичних інститутів, ментальністю людей й інших факторів» [20, с. 168].

Зазначимо, що у стародавні часи однією із основних функцій, монополією і навіть привілеєм елітної групи у суспільстві було збереження його (суспільства) звичаїв і традицій.

На переконання відомого українського науковця В. Липинського, основна роль еліти полягає в організації суспільства та його провіді, творенні цінностей та організації життя [18, с. 14]. На думку іншого видатного українця Д. Донцова, саме провідна верства, а не народ, здатна формувати та впроваджувати в життя ідею, і мобілізувати народ для боротьби за неї [8, с. 285–290].

Дж. Мейс вважає однією із найважливіших функцій еліти формування політичної культури суспільства [15, с. 60]. О. Майборода вбачає її у цілеспрямованому формуванні суспільної психології та суспільних настроїв [13]. Про необхідність встановлення елітою норм суспільної поведінки і суспільної моральності йдеться у доповіді Д. Яневського [19, с. 29]. А. Круглашов та О. Мельник наголошують, що головною функцією еліти є створення належних умов для забезпечення інтересів, прав і обов'язків людини і громадянина [10, с. 74].

За О. Гаман–Голутвиною, найважливіша функція еліти полягає у «розробці та ухваленні стратегічних рішень, а також забезпеченні їх трансляції на рівень масової свідомості і поведінки» [7, с. 99]. Такої ж думки дотримується і І. Плашкін, вважаючи, що «саме на еліту (політичну, управлінську) покладається ухвалення стратегічно важливих рішень, від яких залежить доля не тільки країни, а й кожного українця зокрема» [19, с. 9].

«Ключовим моментом у діяльності еліти, – твердить О. Литвиненко, – є її спроможність розробити та адекватно реалізувати певний проект суспільного розвитку, що відповідав би, з одного боку, особливостям сучасної політичної ситуації в країні та у світі, а з іншого – виходив з реального потенціалу країни» [19, с. 6].

Д. Видрін основними функціями політичної еліти вважає ефективне управління, ухвалення оптимальних рішень, політичне керівництво, прогнозування, формування кадрового складу тощо [див.: 21, с. 222].

Одна з найважливіших функцій еліти (як інституту) – перешкода дезінтеграції суспільства, яка виникає через неконтрольовані дії різних соціальних груп [9]. На переконання Т. Бевз, лише політична еліта спроможна